

4. Europa seculară – un caz excepțional

Autori foarte importanți, ca Jürgen Habermas sau Grace Davie, răstoarnă spectaculos întrebarea generală privind identitatea Europei din punct de vedere religios. Cu toții se întreabă ce anume *nu* este astăzi Europa din punct de vedere religios. Răspunsul este acela că Europa nu este un caz comun, ci unul excepțional. Comună este realitatea „modernităților multiple”. Europa nu „este (încă) o piață religioasă însuflețită, precum cea din Statele Unite; nu este o parte a lumii în care creștinismul se extinde exponențial, foarte adesea sub formă penticostală, așa cum este cazul în emisfera sudică (America Latină, Africa Subsahariană și țările din jurul Oceanului Pacific); nu este o zonă a lumii dominată de alte credințe decât cea creștină, dar aceste credințe pătrund tot mai mult în ea; iar în cea mai mare parte nu constituie obiectul violenței asociate adesea cu religia și cu diferențele religioase în alte regiuni ale globului – cu atât mai mult dacă religia este implicată într-un conflict politic. Rezultă astfel concluzia inevitabilă, deși uneori îngrijorătoare: că tiparele religiei în Europa modernă, îndeosebi relativa sa secularitate, ar putea reprezenta un caz

excepțional, în termeni globali”¹¹. Astăzi, ofensiva islamului în Europa Centrală și de Nord, dublată de încercarea președintelui Emmanuel Macron de a reactiva partea catolică și protestantă a Franței pentru acțiune unitară în spiritul unor valori comune pot fi interpretate ca semne clare ale desecularizării. Cu toate acestea, Europa (mai puțin Europa de Sud-Est) continuă să fie o excepție...

O diferență importantă a Europei seculare în raport cu alte zone ale lumii ține și de adâncirea crizei catolicismului și protestantismului pe continent.

5. Criza catolicismului și a protestantismului în Europa

Analiza sociologică a secularizării în Europa Centrală și de Vest pleacă de la o constatare generală: spațiile sociale și culturale europene în care funcționează ecuația „modernitate = secularizare” sunt profund marcate de o constantă criză a creștinismului în variantele sale catolice și (neo)protestante. Faptul în sine l-a explicat la timpul său Max Weber prin

11. Peter Berger, Grace Davie, Effie Fokas, *op. cit.*, p. 91.

celebra formulă a „dezvrăjirii lumii”. Cunoscutele de acum industrializare și tehnologizare a Occidentului, sintetizate sub chipul „raționalizării lumii”, au avut de plătit un preț pe măsură. Acest preț se referă, printre altele, la *desacralizarea și secularizarea Europei Centrale și de Vest* prin ruperea legăturilor cu vechile tradiții și disoluția unor forme clasice de creștinism. Se ajunge apoi la versiuni stranii ale secularizării, în care credința religioasă și instituția Bisericii trec pe un plan social secundar, devenind mai puțin vizibile. Apoi, în virtutea a ceea ce Mircea Eliade numea „nostalgia absolutului”, se impun formule inedite de „sacralizare” a unor ideologii politice în vogă (nazismul și comunismul în mod special). Apar astfel celebrele „religii politice”¹², cele care și-au propus, înainte de toate, o totală „imantizare a eshatonului” (Vladimir Tismăneanu). Astăzi, vechile ideologii politice sunt înlocuite de altele noi. Trei dintre acestea – corectitudinea politică, noile tehnologii și transumanismul – devin adevărate *religii seculare*.

Sociologia confirmă practic această realitate a crizei creștinismului apusean.

12. Cartea clasică de referință rămâne cea a lui Eric Voegelin, *Religiile politice*, traducere și studiu introductiv de Bogdan Ivașcu, București, Editura Humanitas, 2010.

Apariția religiilor seculare noi are loc pe fondul unei profunde crize a creștinismului central- și nord-european. Cercetările sociologice de teren recente confirmă această realitate. Criza occidentală a creștinismului catolic și (neo)protestant este una deopotrivă *formală și informală*. Se referă la instituțiile religioase, dar și la comportamentele sociale ale credincioșilor. Ele se diversifică. Observăm, de exemplu, o creștere a numărului cetățenilor credincioși, dar anticlericali. Aceștia își asumă un capital cultural ce trimite la prestigiul vechi al catolicismului și protestantismului, dar nu frecventează regulat Biserica.

Ca instituție socială, Biserica suferă pentru că este subfinanțată și mai ales pentru că nu are căutare din partea multor tineri. Din varii motive, tinerii occidentali caută și astăzi variante alternative ale vieții spirituale și religioase. Unii le găsesc în *noile mișcări religioase* orientale, iar alții în fetișizarea unor realități tehnice și în cultul noului „zeu” secular: știința. Așa apar pe scena publică *noile religii seculare*. Supoziția mea este aceea că *succesul noilor religii seculare este direct proporțional cu amploarea crizei creștinismului în variantele lui catolică și protestantă*.

Cercetările științifice amintesc în primul rând de declinul creștinismului în Europa Centrală. Statisticile publicate de Biserica Anglicană sunt și mai

îngrijorătoare: dacă se păstrează actualul ritm al abandonului religiei lui Iisus, atunci în 2067 nu vor mai fi creștini în Marea Britanie. Situația catolicismului și protestantismului din Germania este și ea alarmantă. Statisticile prezentate la Conferința Episcopilor Catolici din Germania anului 2015 anunțau faptul că 217.716 germani au părăsit catolicismul. În ultimii cinci ani numărul lor a ajuns la 820.000. În ultimii 10 ani s-au închis 515 biserici. La fel, 200.000 de protestanți au abandonat Biserica în Germania în anul 2015. Unul dintre motivele părăsirii bisericilor se referă la *taxele pentru apartenență religioasă* pe care trebuie să le plătească orice cetățean catolic, protestant sau evreu ce locuiește în Germania. Valoarea lor este undeva la 8-9% din venit.

Situația creștinismului catolic și protestant din Olanda este la fel de gravă. Scade numărul credincioșilor practicanți, al bisericilor și al copiilor botezați. Bisericile se închid sau se transformă în cafenele, cluburi sau galerii de artă. În Norvegia, de exemplu, Biserica Luterană nu mai este din 2012 biserică de stat, luându-i locul Biserica Populară a Norvegiei, din cauza scăderii numărului de credincioși.

Crește în schimb *numărul europenilor care nu se identifică cu nicio religie*. Procentele oferite pentru 2015 de Pew Research Center sunt ridicate în multe

țări europene: 42,1% în Olanda, 28% în Franța, 24,7% în Germania, 12,4% în Italia, 21,3% în Marea Britanie.

Sociologii sunt în genere de acord cu faptul că anul 2015 va rămâne în istorie ca *anul marilor migrații din Orientul Mijlociu și Africa de Nord către Europa*, în special Germania. Cifrele merg până la a anunța migrarea a aproape un milion de oameni în Europa, iar fenomenul continuă. Legat de viitorul Europei, foarte des invocat este, înainte de toate, *pericolul islamizării bătrânului continent*. Se fac previziuni sumbre și corelații înspăimântătoare între rata de fertilitate a unei familii europene (aflată mult sub pragul minim de 2,11) și viitorul culturii europene în forma sa actuală. În prezent, media ratei de fertilitate din țările Uniunii Europene ar fi 1,38.

Această realitate este confirmată mai ales într-un stat reprezentativ în ceea ce privește efectele profunde ale secularizării. Este vorba de Franța. Desacralizarea vieții sociale și secularizarea sunt opera unei mari reforme instituționale și educative organizate de stat după Revoluția din 1789. Ea are în centrul ei ideal tipul *laicității franceze*.